

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ : ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

.....

ΜΑΘΗΜΑ : ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΔΙΔΑΣΚΩΝ : Καθηγητής κ. Ανδρέας Δημητρόπουλος

ΘΕΜΑ : ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ ΟΦΕΙΛΕΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ – ΣΚΕΨΕΙΣ
ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΕ 250 / 2008

ΤΡΙΠΟΛΙΤΟΥ ΓΙΑΓΚΟΥΛΗ
A.M. 1340198531308
E-mail : youli-tr@otenet.gr
ΤΗΛ : 6932038614
210 6468098

ΑΘΗΝΑ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ.3-4
1. Ιστορική αναδρομή.....	Σελ 3
2. Ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις	Σελ. 4
II Η ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΟΦΕΙΛΕΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	Σελ.5-6
1. Η κριτική της επιστήμης στο θεσμό της προσωπικής κράτησης πριν από την ισχύ του Συντάγματος 1975	Σελ.5-6
III . Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΤΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΙΣΧΥ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ 1975	
1 Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα	Σελ. 6-9
1α. Το γενικό περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας	Σελ. 6-7
1β. Η ανθρώπινη αξία ως ανώτατη δικαιοπολιτική καταστατική και γενική αρχή του Συντάγματος	Σελ. 7-8
1γ. Η σχέση της ανθρώπινης αξίας με την ελευθερία και την ισότητα	Σελ.8-9
2. Η θεωρία ως πρόδρομος των πολλαπλών προσεγγίσεων της ΣΤΕ 250/2008	Σελ.9-12
3. Σκέψεις για τις πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις όπως αποτυπώθηκαν στη ΣΤΕ 250/ 2008	Σελ.12-15
IV. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ	Σελ.15 -18
1. Γενικά περί της αρχής	Σελ.15-16
2. Αναλογικότητα και προσωπική κράτηση στη νομολογία	Σελ.16-17
3. Σκέψεις για την αρχή της αναλογικότητας με αφορμή τη 250/ 2008.....	Σελ. 17-18
V . ΠΕΡΙΛΗΨΗ	Σελ. 19
VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	Σελ. 20
VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	Σελ. 21-22
VIII. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	Σελ.23

ΝΟΜΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αρχ. Νομ	.....	Αρχείο Νομολογίας
Δ	.....	Δίκη
ΔΦΝ	.....	Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας
Δι Δικ	.....	Διοικητική Δίκη
ΝοΒ	.....	Νομικό Βήμα
ΕΔΔΔΔ	.....	Επιθεώρηση Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου
ΕΔΔ	.....	Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου
Ελ Δ	.....	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΘΠΔΔ	.....	Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου
Λογ	.....	Λογιστής
Πράξη και Λόγος	.....	Πράξη και Λόγος Ποινικού Δικαίου- Πράξη και Λόγος Ιδιωτικού και Δημοσίου Δικαίου
ΤοΣ	.....	Το Σύνταγμα
ΣτΕ	.....	Συμβούλιο Επικρατίας
ΑΠ	.....	Άρειος Πάγος
Πρ Δ Πρ Αθ	.....	Πρόεδρος Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών
ΠρΕφ Αθ	.....	Πρόεδρος Διοικητικού Αθηνών
Σ	.....	Σύνταγμα

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ιστορική αναδρομή του θεσμού

Οι ρίζες του θεσμού της προσωποκράτησης είναι πανάρχαιες . Κατά την αρχαιότητα και μέχρι της ισχύος της νομοθεσίας του Σόλωνα όσοι δανείζονταν χρήματα πρόσφεραν στο δανειστή τους το σώμα τους σαν ενέχυρο . Στη Ρώμη στη Δωδεκάδελτο ο δανειστής είχε δικαίωμα να θανατώσει τον οφειλέτη του ή να τον πουλήσει σαν δούλο « πέρα από τον Τίβερη ποταμό» και αργότερα είχε το δικαίωμα να τον αλυσοδέσει και να τον αναγκάσει να εργάζεται γι αυτόν, μέχρις ότου τρίτοι – συγγενείς ή φίλοι – συγκέντρωναν και απέδιδαν το ποσό του χρέους του.¹ Ήδη το 1834 στη Πολ. Δ του Μαουρερ στα άρθρα 938 επ. προβλέπεται για πρώτη φορά στο Ελληνικό κράτος ο θεσμός της προσωπικής κράτησης, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ναπολεόντειου Κώδικα του 1806 και αφορά τις ιδιωτικές διαφορές. Η προσωποκράτηση για τους οφειλέτες του Δημοσίου θεσπίστηκε για πρώτη φορά με το βασιλικό διάταγμα της 7 (19) Φεβρουαρίου 1835 « περί καταδιώξεως των καθυστερούντων » και όριζε ότι η κράτηση « διαρκεί εωσού να πληρωθή το χρέος » . Ο Αρειος Πάγος μάλιστα είχε κρίνει μέχρι το 1864 ότι η προσωπική κράτηση μπορεί να απαγγελθεί και αυτεπαγγέλτως . Φυσικά η προσωπική κράτηση για χρέη στο Δημόσιο δεν χρειαζόταν την έκδοση δικαστικής απόφασης αλλά αρχικά την επέβαλε ο έπαρχος και αργότερα με το άρθρο 7 του Ν. ΥΛΣΤ' / 1871 ο διευθυντής του αρμόδιου Ταμείου².

Ακολούθως ο θεσμός της προσωπικής κράτησης για χρέη στο δημόσιο προβλέφθηκε από το Ν 4845 / 1930 (ΝΕΔΕ) και τέλος από το ν.δ / μα 356 / 1974 (ΚΕΔΕ) και επιβαλλόταν από τα αρμόδια διοικητικά όργανα κατά των οφειλετών αφενός του Δημοσίου και αφετέρου των ΝΠΔΔ κατά περίπτωση . Για την επιβολή της εκδιδόταν σύμφωνα με το άρθρο 63 του ΚΕΔΕ ένταλμα προσωπικής κράτησης από το διευθυντή του Ταμείου ή του Τελωνείου χωρίς προηγούμενη δικαστική παρέμβαση . Το ένταλμα ήταν κατ' άλλους δικονομική πράξη στη σφαίρα του δικονομικού δικαίου και συγχρόνως εκτελεστή διοικητική πράξη που δεν προσβαλλόταν στο ΣτΕ ενώ κατά τον Ι. Μπρίνια ήταν διαδικαστική πράξη της διοικητικής εκτέλεσης³ .

¹ Β. Παπαρήστου Η προσωπική κράτηση για χρέη προς το Δημόσιο- ΙΚΑ – ΝΠΔΔ (μετά τον Ν 2114/94) Β Έκδοση Εκδοτικός οίκος ΑΦΟΙ Π Σάκκουλα Αθήνα 1995 σελ. 10,11

² Ν. Αλιβιζάτος « Και πάλι για την αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το Δημόσιο » ΤοΣ 1984 σελ. 62 επ.

³ Ι. Μπρίνια Διοικητική Εκτέλεση Τόμος Β Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή 1987 σελ. 581

Η διαδικασία του εντάλματος προσωπικής κράτησης πολεμήθηκε σφοδρά από την επιστήμη γιατί στερούσε από τον πολίτη το δικαίωμα της δικαστικής προστασίας (άρθρο 20 παρ. 1 Σ) ενώ ο Αρειος Πάγος με την απόφαση με αριθμό 1753 / 1983 έκρινε συνταγματικό το θεσμό το ΣτΕ Ολ. με την 2775 /1989 απόφαση του έκρινε το θεσμό αντισυνταγματικό .

2. Ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις

Ο θεσμός της προσωπικής κράτησης στη συνέχεια αναμορφώθηκε ριζικά με το Ν 1867/ 1989 ο οποίος συμπληρώθηκε με το άρθρο 46 του Ν 2065 /1992, το άρθρο 33 Ν 2214 / 1994 και 22 Ν 2523/ 1997 . Με το νόμο αυτό για την προσωπική κράτηση του οφειλέτη του Δημοσίου απαιτείται η έκδοση δικαστικής απόφασης από τον Πρόεδρο του Διοικητικού Πρωτοδικείου κατόπιν αιτήσεως του αρμοδίου προς είσπραξη οργάνου Δημοσίου ή του ΝΠΔΔ . Ετσι θεσμοθετήθηκε η αρχή της αναλογικότητας με το άρθρο 3 παρ. 5 Ν 1867/ 1989 ¹ και ρυθμίστηκαν οι ουσιαστικές και δικονομικές προϋποθέσεις ευνοϊκότερα για τον οφειλέτη σε σχέση με το προηγούμενο (διάρκεια προσωπικής κράτησης μέχρι ένα έτος, απαγόρευση προσωπικής κράτησης για δεύτερη φορά για το ίδιο χρέος κ.λ.π.)² .

Επακολούθησε η θέση σε ισχύ του Ν 2717/1999 (Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας) οποίος στα άρθρα 231 έως 243 περιέλαβε νέα ρύθμιση του αναγκαστικού μέτρου της προσωπικής κρατήσεως εν πολλοίς ανάλογο με τις ρυθμίσεις του Ν 1867 /1989 όπως ίσχυσε προ των τροποποιήσεων των άρθρων 46 του Ν 2065 /1992, του άρθρου 33 Ν 2214 / 1994 και 22 Ν 2523/ 1997³.

Μετά την θέση σε ισχύ του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας θεωρήθηκε από τη νομολογία ότι δεν νομιμοποιούνται πλέον να ζητούν προσωπική κράτηση των οφειλετών τους το ΙΚΑ και τα άλλα ΝΠΔΔ παρά μόνο το Δημόσιο, λόγω των άρθρων 231, 233 ΚΔΔ που κατάργησαν δυνάμει του άρθρου 285 ΚΔΔ κάθε αντίθετη διάταξη, όπως το άρθρο 46 Ν 2065/1992⁴.

Τέλος οι ανωτέρω διατάξεις για την προσωπική κράτηση κρίθηκαν αρχικά αντισυνταγματικές από τις αποφάσεις ΣτΕ 2611/2004 και ΣτΕ

¹ Β. Παπαχρήστου Η προσωπική κράτηση για χρέη προς το Δημόσιο- ΙΚΑ – ΝΠΔΔ (μετά τον Ν 2114/94) Β Έκδοση Εκδοτικός οίκος ΑΦΟΙ Π Σάκκουλα Αθήνα 1995 σελ. 85 -86

² Π.Δ. Δαγτόγλου Γενικό Διοικητικό Δίκαιο Εκδόσεις Αντ. Ν Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή 2004 σελ. 484 επ.

³ Πάνος Λαζαράτος - Θεόδωρος Παπαγεωργίου Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας Ε Έκδοση Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή 2008 σελ. 374 επ. , επίσης Γεώργιος Σκουρλέτος Η δικαιοδοσία των Διοικητικών Δικαστηρίων Αθήνα 2005 Έκδοση του ίδιου του συγγραφέα σελ. 678 επ.

⁴ Πάνος Λαζαράτος - Θεόδωρος Παπαγεωργίου Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας Ε Έκδοση Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή 2008 σελ 377 με παραπομπές στη νομολογία ΣτΕ (Ολ.) 2858/2003 ΕΔΚΑ 2003 σελ.. 816 (ομοίως ΣτΕ Ολ. 2859/2003) , ΔΠρΑθ (Πρ.) 118/2000 ΕΔΚΑ 2000 σελ. 207.

785 /2008 οι οποίες αποτέλεσαν πρόδρομο για την έκδοση των αποφάσεων της Ολομέλειας του ΣτΕ με αριθμό 250 /2008 της οποίας το σκεπτικό είναι αντικείμενο της παρούσας εργασίας καθώς και όμοια της με αριθμό ΣτΕ (Ολ) 251 /2008 .

Η ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΟΦΕΙΛΕΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Η κριτική της επιστήμης στο θεσμό της προσωπικής κράτησης πριν από την ισχύ του Συντάγματος 1975

Πρίν από την ισχύ του Συντάγματος του 1975 δεν είχε τεθεί από τη θεωρία ζήτημα αντισυνταγματικότητας του θεσμού¹ είτε αφορούσε χρέη ιδιωτών είτε αφορούσε χρέη προς το δημόσιο . Παρόλα αυτά η προσωπική κράτηση, όμως, ως θεσμός του ιδιωτικού αλλά και του Δημοσίου Δικαίου είχε επικριθεί δριμύτατα από την επιστήμη από το 19^ο αιώνα . Ο Ι. Μπρίνιας στο έργο του « Αναγκαστική εκτέλεσις »² αναφέρεται και παραπέμπει στον Ευκλείδη, το Γιδόπουλο που τον αποκάλεσαν θεσμό «βάρβαρον», το Βαμβέτσο που τον χαρακτήρισε « θεσμό ανελεύθερο και θλιβερό κατάλοιπο από την εποχή της δουλείας, ότε ηδύνατο ο δανειστής να καταστήσει δούλον του τον οφειλέτη » (Βαμβέτσος ΝοΒ 16,909)», Μιχελάκη « μέτρον σκληρόν, που δεν ανταποκρίνεται εις τας συγχρόνους περί δικαίου αντιλήψεις ».

Αντίστοιχες είναι και οι παραπομπές του Γ. Νικολόπουλου στο έργο του « Αναγκαστική εκτέλεση »³ όπου αναφέρει « Η προσωπική κράτηση, ως μέσον εκτελέσεως για την ικανοποίηση χρηματικών απαιτήσεων ανέκαθεν επικρίθηκε από τη θεωρία (ο Ψαράς σελ. 922 τη χαρακτήρισε ως « λέπρα της νομοθεσίας », ο Ευκλείδης έγραψε από το έτος 1875 περί « βαρβάρου θεσμού » βλ. και παραπομπή Οικονομίδη / Λιβαδά Γιδόπουλου ΙΙΙ, Παρ. 280 σελ. 371 σημ. α)» . Και συνεχίζει ο ίδιος:

«Ο εισηγητής του δικαίου της αναγκαστικής εκτελέσεως στις εργασίες για τη σύνταξη του Κ.Πολ.Δ. πρότεινε την κατάργηση της « διότι δεν ανταποκρίνεται πλέον προς τις συγχρόνους περί δικαίου αντιλήψεις », η πρόταση του έγινε δεκτή τόσο από την Συντακτική Επιτροπή όσο και από την Αναθεωρητική Επιτροπή και στο άρθρο 1015 του Α.Ν. 44 / 1967 δεν περιλήφθηκε διάταξη για την προσωπική κράτηση . Υπό τις ισχυρές πιέσεις του εμπορικού κόσμου με το ν.δ. 958 / 1971, το μέσον της προσωπικής κράτησης επαναφέρθηκε » .

¹ Πελαγία Γέσιου- Φαλτσή Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως Ειδικό Μέρος Εκδόσεις Σάκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη Δίκαιο και Οικονομία ΠΝ Σάκουλα 2001 σελ. 1034

² Ι. Μπρίνιας «Αναγκαστική Εκτέλεσις Εκδόσεις Αντ. Σάκουλα Αθήνα Κομοτηνή 2002 σελ. 2434 επ.

³ Γ.Χ.Νικολόπουλος «Αναγκαστική Εκτέλεση», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2002 σελ. 251

Ο Κ. Μπέης στο έργο του « Εισαγωγή στη δικονομική σκέψη » αναφέρεται και αυτός στο Βαμβέτσο (Νο Β 16, 909) και στην περικοπή « πρόκειται περί μέσου καθαρής εκβιάσεως, μη επιτρεπομένης εις κράτος δικαίου του εικοστού αιώνας ».¹

Στη σχετική βιβλιογραφία των επικριτών του θεσμού αναφέρεται και ο Ν Αλιβιζάτος σχολιάζοντας την ΑΠ 1753/83² .

III . Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣτΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΙΣΧΥ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ 1975

1. Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα

1α. Το γενικό περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας

Το άρθρο 2 παρ. 1 Σ προβλέπει « ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας » .

Ετσι για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1975³ στο πρώτο μέρος που περιέχονται βασικές διατάξεις και καθορίζεται η μορφή του πολιτεύματος καθιερώνεται η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας .

Ο όρος ανθρώπινη αξία δεν είναι τίποτα άλλο παρά η « νομική μεταγλώττιση » του όρου άνθρωπος . Η ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους είναι ταυτόσημη με τον άνθρωπο, με την ανθρώπινη ύπαρξη. Είναι έννοια τριασδιάστατη και ορίζεται ως το σύνολο των γενικών, υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους .

Η ανθρώπινη ύπαρξη αποτελείται από τη σωματική υπόσταση (corpus) η οποία αναφέρεται στο ανθρώπινο σώμα και από την πνευματική (animus) η οποία ανάγεται στη λογική, τη σκέψη και τη συναισθηματική λειτουργία της ανθρώπινης φύσης . Η πνευματική υπόσταση δεν περιλαμβάνει τα πνευματικά δημιουργήματα . Η κοινωνική υπόσταση του ανθρώπου είναι η νομική αναγνώριση του ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων .

Η ανθρώπινη αξία είναι έμφυτη στον άνθρωπο και δεν αφαιρείται με νομικούς κανόνες . Δεν ταυτίζεται με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ως

¹ Κώστα Μπέης « Εισαγωγή στη δικονομική σκέψη» Εκδοτικός οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1981 σελ. 64 επ.

² Ν. Αλιβιζάτου « Και πάλι για την αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη στο δημόσιο» ΤοΣ 1984 σελ. 62-76

³ Ανδρ. Δημητρόπουλος *Συνταγματικά δικαιώματα Γενικό Μέρος Ειδικό Μέρος : Μητρικά δικαιώματα – Φυσική Υπόσταση Σύστημα συνταγματικού δικαίου τόμος Γ τεύχος Ι έως ΙΙΙ Β έκδοση* Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη 2008 σελ. 252

έννοια γένους η οποία αναφέρεται κυρίως στην κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης φύσης .

Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία έχει όπως όλα τα συνταγματικά δικαιώματα αμυντικό περιεχόμενο και προστατεύει τον άνθρωπο από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων . Ως αμυντικό το δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας είναι απόλυτο, στρέφεται όχι μόνο κατά του κράτους αλλά και κατά των ιδιωτών (erga omnes δικαίωμα) . Ο συντακτικός νομοθέτης με το άρθρο 2 παρ. 1 Σ υποχρεώνει τη νομοθετική εκτελεστική και δικαστική εξουσία όχι μόνο να σέβεται αλλά και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία και τα συνταγματικά δικαιώματα που τη εξιδεικεύουν . Η εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 2 παρ. 1 Σ όπως και όλων των άλλων αμυντικών δικαιωμάτων κατοχυρώνεται *expressis verbis* και στις διαπροσωπικές σχέσεις με το άρθρο 25 παρ. 1 γ Σ .

Το προστατευτικό περιεχόμενο του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας στέφεται μόνο « προς » το κράτος και συνίσταται στην αξίωση παροχής βοήθειας από την επιθετική ενέργεια προσβολής του δικαιώματος και στην αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη από την προσβολή .

Το διασφαλιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας αναφέρεται κυρίως σε αξιώσεις για την βελτίωση της θέσης του ανθρώπου και σε αναγνώριση και κατοχύρωση των μέσων διεκδίκησης .

Η άσκηση του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας οριοθετείται από τη ρήτρα της συνταγματικής νομιμότητας, τη ρήτρα της κοινωνικότητας και της χρηστότητας .

1β. Η ανθρώπινη αξία ως ανώτατη δικαιοπολιτική καταστατική και γενική αρχή του Συντάγματος

Με τον κανόνα του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας που θεσπίσθηκε με το άρθρο 2 παρ. 1 Σ αναγνωρίζεται ο κοινωνικός ανθρωπισμός ¹σα σύστημα δικαίου στην ελληνική νομική πραγματικότητα .

Πρόκειται δηλαδή για μία μετάβαση από το κρατικό πρότυπο του ατομικιστικού φιλελευθερισμού σε σύγχρονο κοινωνικό κράτος .

Ο κοινωνικός ανθρωπισμός αποβλέπει στην ηθική εξύψωση του ανθρώπου και την πνευματική βελτίωση του με την ταυτόχρονη εξασφάλιση των υλικών προϋποθέσεων και παροχών για το σκοπό αυτό .

Παράλληλα ο κοινωνικός ανθρωπισμός στοχεύει στην προστασία του ανθρώπου από τον συνάνθρωπο είτε ως φορέα δημόσιας είτε ως φορέα ιδιωτικής εξουσίας .

Το Σύνταγμα με το άρθρο 2 παρ.1 για το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας καθιερώνει μία αντικειμενική συνταγματική αρχή, δηλαδή

¹ ΝοB 1980 Ανδρ. Δημητρόπουλος Κοινωνικός ανθρωπισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα σελ. 1834 επ., Ανδρ. Δημητρόπουλος Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα Δικαιώματα 1980 σελ. 120 επ.

αντικειμενικό δίκαιο που ισχύει σε κάθε μερικότερη δικαϊκή περιοχή . Επίσης η διάταξη καθιερώνει και ένα αυτοτελές δικαίωμα, το οποίο χαρακτηρίζεται ως ανώτατο μητρικό δικαίωμα από το οποίο απορρέουν όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα .

Ετσι η ανθρώπινη αξία με το Σύνταγμα 1975/86/01/08 αποτελεί τη καταστατική αρχή της ελληνικής έννομης τάξης . Ως καταστατική αρχή εννοούμε την αρχή εκείνη η οποία αποτελεί τη βάση της έννομης τάξης από όπου αναπτύσσονται και ερμηνεύονται όλοι οι κανόνες δικαίου . Από την ανθρώπινη αξία γενικότερα εκπορεύεται όλη η φιλοσοφία της έννοιας της δικαιοσύνης .

Η αρχή το απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας ως καταστατικής αρχής προκύπτει σαφώς από τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1, 4 παρ. 1 και 2, 5 παρ.1,2, 7 παρ.2, 25 παρ. 1-4 και 106 παρ. 2 .

Με τη συνταγματική αυτή κατοχύρωση προκύπτει η υποχρέωση των ατόμων κα σέβονται και την υποχρέωση του κράτους να σέβεται και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία . Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας σημαίνει και το απαραβίαστο και όλων των δικαιωμάτων που την εξειδικεύουν.

Επίσης το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας είναι γενική αρχή που εφαρμόζεται σε όλη την έννομη τάξη ¹ και απευθύνεται και προς το κράτος αλλά και προς τους ιδιώτες. Η ανθρώπινη αξία ως θεμελιώδης αρχή με γενικό περιεχόμενο εξειδικεύεται με άλλες διατάξεις τόσο συνταγματικές όσο και του κοινού δικαίου και με τον τρόπο αυτό αποκτά συγκεκριμένο περιεχόμενο . Επίσης ερμηνεύει το περιεχόμενο όλων των διατάξεων του Συντάγματος αλλά και του κοινού δικαίου.

Τέλος να επισημανθεί ότι το δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας ως κατεξοχήν ανθρώπινο δικαίωμα δεν είναι δεκτικό ούτε γενικής ούτε ειδικής παραίτησης .

1γ. Η σχέση της ανθρώπινης αξίας με την ελευθερία και την ισότητα

Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία όπως προειπώθηκε είναι το ανώτατο μητρικό δικαίωμα .

Το Σύνταγμα όμως καθιερώνει εκτός από την αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας (άρθρο 2 παρ. 1) και την αρχή της ισότητας (άρθρο 4) αλλά και της ελευθερίας (άρθρο 5) . Ετσι από την ταυτόχρονη κατοχύρωση και των τριών αυτών αρχών προκύπτει ότι η ανθρώπινη αξία δεν εξειδικεύεται μόνο από την ελευθερία αλλά και από την ισότητα ² . Στηρίζεται πάνω στην ελευθερία και στην ισότητα και

¹ Ανδρ. Δημητρόπουλος Γενική Συνταγματική Θεωρία 2004 σελ. 104 επ. και 265

² Ανδρ. Δημητρόπουλος Συνταγματικά δικαιώματα Γενικό Μέρος Ειδικό Μέρος : Μητρικά δικαιώματα – Φυσική Υπόσταση Σύστημα συνταγματικού δικαίου τόμος Γ τεύχος Ι έως ΙΙΙ Β έκδοση Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη 2008 σελ. 262 επ.

προϋποθέτει την ταυτόχρονη ύπαρξη τους . Η ανθρώπινη αξία προσδίδει κοινωνικό περιεχόμενο στην ελευθερία την οποία οριοθετεί. Η ελευθερία του ανθρώπου είναι επιτρεπτή εφόσον δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξία. Η ισότητα πάλι είναι δυνατή μέχρι του σημείου που δεν προσκρούει στην ανθρώπινη αξία εφόσον δηλαδή και κατά το μέτρο που δεν μετατρέπει το ανθρώπινο γένος σε ένα άθροισμα ομοιόμορφων μονάδων. Ως ελευθερία εννοούμε τόσο την ελευθερία σωματικού αυτοκαθορισμού (ελευθερία διάθεσης του σώματος, ελευθερία κίνησης στο φυσικό χώρο, ελευθερία διενέργειας υλικών πράξεων) όσο και την πνευματική ελευθερία, την ελευθερία σκέψης και ιδεών . Η στέρηση της ελευθερίας είναι ανεκτή ως περιορισμός του δικαιώματος μόνο στα πλαίσια των ποινικών θεσμών τους οποίους αναγνωρίζει και προστατεύει ο συντακτικός νομοθέτης . Σε εξαιρετικά καθοριζόμενες περιπτώσεις ανάγκης και μόνο για την πρόληψη αξιολογικών πράξεων είναι δυνατόν να επιβληθούν ατομικά διοικητικά μέτρα περιοριστικά της ελευθερίας διακίνησης ύστερα από απόφαση ποινικού δικαστηρίου όπως ο νόμος ορίζει . Σε κάθε άλλη περίπτωση απαγορεύονται .

Η ισότητα πάλι με τη σειρά της διακρίνεται σε νομική και πραγματική . Η νομική σχετίζεται με το νόμο (ισότητα νομικής μεταχείρισης) ενώ η φυσική ταυτίζεται με την έννοια της ομοιότητας). Στο Σύνταγμα δεν κατοχυρώνεται η φυσική αλλά η νομική . Η νομική ισότητα η οποία αφορά την υπόσταση του ανθρώπου μέσα στο κοινωνικό νομικό περιβάλλον, έχει ρυθμιστικό ρυθμιστική αρμοδιότητα . Κατά το τυπικό της περιεχόμενο έχουμε ισότητα εφαρμογής του δικαίου ενώ κατά το ουσιαστικό περιεχόμενο η κρατική εξουσία δεσμεύεται κατά την θέσπιση κανόνων δικαίου .

Στην ισότητα οι άνθρωποι έχουν την ίδια « αξία » δηλαδή με την έννοια αυτή έχουν τα ίδια δικαιώματα και απαγορεύεται κάθε διάκριση που είναι αντίθετη με την ανθρώπινη αξία

2. Η θεωρία ως πρόδρομος των πολλαπλών προσεγγίσεων της ΣτΕ 250/2008

Με την θέση σε ισχύ του Συντάγματος του 1975, για πρώτη φορά τέθηκε θέμα αμφισβήτησης της συνταγματικότητας του θεσμού της προσωπικής κράτησης ως μη συμβιβαζόμενου με την έννοια του ανθρωπισμού, από το Γ. Μητσόπουλο¹ .

---

¹ Γ.Μητσόπουλος, « Η επίδραση του Συντάγματος επί της πολιτικής δικονομίας » Δίκη 6 σελ. 671 επ.και ιδίως σελ. 678

Πράγματι με το Σύνταγμα του 1975 συνταγματοποιείται για πρώτη φορά η ανθρώπινη αξία . Στα προηγούμενα συντάγματα δεν απαντάται παρόμοια διάταξη² .

Εξάλλου κατά τον Ν. Αλιβιζάτο η ανωτέρω διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 αποτελεί την πρώτη καινοτομία του Συντάγματος του 1975, που θα μπορούσε να ενδιαφέρει άμεσα την προβληματική μας για την προσωπική κράτηση για χρέη γενικά .

Ετσι στη θεωρία² αναπτύχθηκε η άποψη ότι δεν επιτρέπεται με κανένα τρόπο να υποβιβάζεται ο άνθρωπος σε αντικείμενο, σε απλό μέσο, σε είδος αντικαταστατό. Γίνεται δεκτό από τους ερμηνευτές αντιστοίχων ξένων διατάξεων, ότι σαφώς προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια οι πράξεις εκείνες που κατεβάζουν τον άνθρωπο στο επίπεδο του ζώου ή του πράγματος (Κωνστ. Ζώρας ΤοΣ 1978 σελ. 12- 13) . Η θεμελιώδης αυτή συνταγματική επιταγή (άρθρο 110 παρ. 1 του Σ) καθιερώνει μία γενική αρχή, που ισχύει για ολόκληρη την έννομη τάξη και επιβάλλει την προσαρμογή κάθε νομική ρύθμισης στο αίτημα της προστασίας της προσωπικότητας (Β. Παπαχρίστου ΤοΣ 1981 σελ. 42- 54) . Προέκταση αυτής της διάταξης είναι διατάξεις του άρθρου 5 παρ. 1Σ, και του άρθρου 7 παρ.2 Σ, καθώς και του άρθρου 106 παρ.2 Σ, σύμφωνα με την οποία « η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας » . Παράλληλα κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 5 και την παρ. 3 του ίδιου άρθρου (ομοίως το άρθρο 4 του Συντάγματος του 1952) και κατά την παράγραφο του 4 του αυτού άρθρου 5 .Τέλος κατά το άρθρο 6 παρ. 1 του Συντάγματος « κανένας δε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα το οποίο πρέπει να επιδοθεί τη στιγμή που γίνεται η σύλληψη ή η προφυλάκιση, εξαιρούνται τα αυτόφωρα εγκλήματα (σχετική διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος του 1952 . Η ανωτέρω άποψη του επίτιμου Προέδρου του Αρείου Πάγου Ευ. Κρουσταλάκη για το ζήτημα της αντισυνταγματικότητας του θεσμού λόγω του εντάλματος της προσωπικής κράτησης που όπως προανέφερα με το Ν 1867/89 έχει πλέον καταργηθεί . Στα πλαίσια της Πολιτικής Δικονομίας και κατ ' επέκταση και στο Δημόσιο Δίκαιο υποστηρίχθηκε η άποψη³ (Καθ. Κ. Μπέης) ότι το άρθρο 2 παρ. 1 Σ βάζει σοβαρούς περιορισμούς στο νομοθέτη, για τη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, γίνεται φανερό ότι δεν είναι σύμφωνες με το Σύνταγμα οι διατάξεις εκείνες που προβλέπουν την προσωπική κράτηση ως μέσο για την αναγκαστική εκτέλεση των χρηματικών οφειλών (Κ.Πολ.Δ. 1047 επ.) .

² Ανδρ. Δημητρόπουλος Συνταγματικά δικαιώματα Γενικό Μέρος Ειδικό Μέρος : Μητρικά δικαιώματα – Φυσική Υπόσταση Σύστημα συνταγματικού δικαίου τόμος Γ τεύχος Ι έως ΙΙ Β έκδοση Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη 2008 σελ. 252

² Ευ. Κρουσταλάκης Η προσωπική κράτηση ως μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης για την είσπραξη των Δημοσίων εσόδων υπό το πρίσμα του Συντάγματος 1975 Δ 13 244 επ. του ίδιου Ελ.Δ1986, 1405 επ.

³ Κ.Μπέης Εισαγωγή στη Δικονομική Σκέψη εκδ. Αφοι Π. Σάκκουλα Αθήνα 1981 σελ. 64-65

Από τη στιγμή όμως, που η προσωπική κράτηση παύει να είναι απειλή και γίνεται πραγματικότητα, τότε δεν έχει άλλο νόημα παρά μόνο είτε την εκδίκηση εκ μέρους του δανειστή, γιατί ο οφειλέτης δεν έχει τα μέσα να τον εξοφλήσει, είτε την άσκηση πίεσης στους συγγενείς του οφειλέτη, να πληρώσουν αυτοί, για να βγει από τη φυλακή. Δηλαδή ότι « πρόκειται για μέσον καθαρά εκβίασεως, μη επιτρεπομένης εις κράτος δικαίου του εικοστού αιώνα » (Βαμβέτσος Νο Β 16, 909) . Αλλά με τον τρόπο αυτό, η έννομη τάξη πέφτει σε συνέπειες, οι οποίες φτάνουν στα όρια της χοντροκομμένης υποκρισίας. Γιατί λ.χ. από τη μία μεριά, απαγορεύει την κατάσχεση του πιάνου που έχει ξεμείνει στο σαλόνι από τη μακαρίτισσα γιαγιά, επειδή τα μουσικά όργανα συμβάλουν στην καλλιτεχνική ανάπτυξη του οφειλέτη και της οικογένειάς του (Κ.Πολ.Δ. 953 παρ. 3 εδ. δ)¹, ενώ από την άλλη επιτρέπει την προσωπική κράτηση . Δηλαδή το πιάνο του οφειλέτη φτάνει να έχει μεγαλύτερη αξία από την ελευθερία του » . Βλέπετε επίσης σχετική απόφαση με αριθμό Μ.Δ.Πρ.Αθ 1809/2008 κατά την οποία ακατάσχετη είναι στα πλαίσια της εκτέλεσης του ΚΕΔΕ και η τηλεόραση ².

Παρόμοιες και πιο πλήρεις οι αναφορές από την Πελαγία Γέσιου – Φαλτσή³ για την αντισυνταγματικότητα του θεσμού της προσωπικής κράτησης ως μέσο εκτέλεσης χρηματικών απαιτήσεων .

Σύμφωνα με άλλη άποψη ⁴η αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης υποστηρίζεται με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 Σ που ορίζει ότι κανένας δε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα η οποία συνδέεται οργανικά με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 3 που προβλέπει το απαραβίαστο της ανθρώπινης ελευθερίας. Το άρθρο 6 παρ. 1 θέλει να κατοχυρώσει αποτελεσματικότερα την « προσωπική ασφάλεια » σαν ειδικότερη μορφή της προσωπικής ελευθερίας . Όταν ο Γ.Α. Μαγκάκης έγραφε τα ανωτέρω ίσχυε ο θεσμός του εντάλματος της προσωπικής κράτησης . Στα πλαίσια αυτής της διαδικασίας υπήρχε αντίθεση του τότε θεσμού με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 Σ λόγω έλλειψης αιτιολογημένου δικαστικού εντάλματος . Σημειώνει ότι και αν αλλάξει ο θεσμός - κάτι το οποίο έγινε με το Ν 1867/89- πάλι η προσωπική κράτηση θα ήταν αντισυνταγματική γιατί θα ήταν αντίθετη με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 που επιβάλλει το σεβασμό προς την αξία του ανθρώπου . Γιατί η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας σαν μέσον αναγκαστικής εκτέλεσης αποτελεί βάρβαρη ταπείνωση του ανθρώπου και έτσι προσβολή της συνταγματικά προστατευόμενης αξίας του .

¹ ΚΕΔΕ άρθρο 17 παρ.1

² ΜΔΠρ.Αθ 1809/2008

³ Πελαγία Γέσιου –Φαλτσή Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτέλεσης , Ειδικό Μέρος Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη 2001 σελ. 1035 επ.

⁴ Γ.Αλ. Μαγκάκης Η αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη στο Δημόσιο ΝοΒ 1976 σελ. 1553-1555

Κατά άλλη άποψη ¹(του Εφέτη Β Καρακώστα) ο θεσμός αντίκειται στα άρθρα 2 παρ. 1 Σ και 7 παρ. 2 διότι πρόκειται για διατάξεις πραγματικές (υποχρέωση – απαγόρευση) με τις οποίες από τη μία πλευρά δημιουργείται αντικειμενικός κανόνας του Συνταγματικού δικαίου (με το άρθρο 2 παρ. 1 Σ) και από την άλλη καθιερώνεται (έμμεσα) αλλά σαφώς ένα θεμελιώδες δικαίωμα σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας(άρθρο 7 παρ. 2 Σ) το οποίο μπορούμε να θεωρήσουμε ότι είναι από τον προορισμό του παραπληρωματικό των άλλων . Επίσης ο θεσμός μετατρέπει τον προσωποκρατούμενο άνθρωπο από σκοπό της έννομης τάξης που είναι, για την ικανοποίηση οικονομικών απαιτήσεων. σε μέσο .

Στα πλαίσια του σχολιασμού της απόφασης ΑΠ 1753 / 1983 ² σημειώθηκε ότι η απαγόρευση της προσβολής του πυρήνα των δικαιωμάτων θεωρείται από την επιστήμη και από τη νομολογία ως αναγκαία και αυτονόητη συνέπεια της ιεραρχικής υπεροχής του Συντάγματος . Οι επιφυλάξεις του Νόμου, ακόμη και οι γενικές, όπως είναι αυτές του άρθρου 5 παρ. 3, γίνεται δεκτό ότι αποβλέπουν στη ρύθμιση της άσκησης των ατομικών δικαιωμάτων και οριακά μόνο στη θέσπιση περιορισμών, οι οποίοι εν πάση περιπτώσει, δεν επιτρέπεται να καταλήγουν σε μία άνευ όρων κατάργηση της ουσίας τους .Επίσης αναφέρει ότι η αρχή της αναλογικότητας γίνεται δεκτή ως δείκτης και ταυτόχρονα ως όριο στη διακριτική ευχέρεια του κοινού νομοθέτη προκειμένου περί ατομικών δικαιωμάτων . Οι ρυθμίσεις και οι περιορισμοί που ο νόμος θεσπίζει σε εκτέλεση των συνταγματικών διατάξεων πρέπει να είναι αναγκαίοι, πρόσφοροι, και ανάλογοι με το σκοπό που κάθε φορά επιδιώκεται .

3. Σκέψεις για τις πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις όπως αποτυπώθηκαν στη ΣτΕ 250/ 2008

Η απόφαση 250 / 2008 της Ολομέλειας του ΣτΕ της οποίας το περιεχόμενο είναι το αντικείμενο της παρούσας εργασίας, έκρινε με πλειοψηφία 28 έναντι 31 μελών του Δικαστηρίου με δικαίωμα ψήφου, ως αντισυνταγματικό το διοικητικό μέτρο της προσωπικής κράτησης για την είσπραξη από το Δημόσιο των βεβαιωμένων χρεών . Ηδη είχαν εκδοθεί όμοιες αποφάσεις όπως η ΣτΕ 2611/2004 και η Στε 768 / 2008 .

Στη σχολιαζόμενη απόφαση υπάρχουν πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις οι οποίες έχουν άμεση σύνδεση με τις ανωτέρω αναπτυχθείσες απόψεις της θεωρίας . Ειδικότερα :

¹ Β. Καρακώστας Σύνταγμα και προσωπική κράτηση κατά τον ΚΕΔΕ , ΔΦΝ 1988 σελ. 6 επ.

² Ν. Αλιβιζάτου « Και πάλι για την αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη στο δημόσιο» ΤοΣ 1984 σελ. 62-76

1. Η πλειοψηφία έκρινε ότι ο θεσμός της προσωπικής κράτησης είναι αντίθετος με τα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 3 του Συντάγματος διότι αποτελεί μέτρο καταναγκασμού όχι επί της παρουσίας, αλλά επ' αυτού του προσώπου του οφειλέτη προκειμένου να εξαναγκασθεί αυτός στην δια παντός τρόπον καταβολή του χρέους . Αυτό όμως είναι ανεπίτρεπτο, ως αντικείμενο στα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 3 του Συντάγματος . Τούτο δε διότι πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας είναι, κατά τα ανωτέρω άρθρα ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου πυρήνας της οποίας είναι η προσωπική ελευθερία . Και ναι μεν το Σύνταγμα δέχεται τη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι η στέρηση αυτή είναι λογικώς αναγκαία για την προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος χάριν του οποίου επιβάλλεται . Τέτοιοι λόγοι δημοσίου συμφέροντος δικαιολογούντες την επιβολή των στερητικών της ελευθερίας ποινών, είναι οι προβλεπόμενοι υπό του ποινικού δικαίου, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται άλλωστε το αδίκημα της παραβίασεως της προθεσμίας καταβολής βεβαιωμένων χρεών προς το Δημόσιο και τα ΝΠΔΔ από το άρθρο 25 Ν 1882/90 όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 23 Ν 2523/97.

Σύμφωνα με τη γνώμη της ανωτέρω πλειοψηφίας η αντισυνταγματικότητα του θεσμού της προσωπικής κράτησης θεμελιώνεται παράλληλα στο άρθρο 2 παρ. 1 Σ και στο άρθρο 5 παρ. 3 διότι θεωρεί ότι η προσωπική ελευθερία (άρθρο 5 παρ. 3) είναι πυρήνας της αξίας του ανθρώπου (2παρ. 1) και είναι επιτρεπτό να περιορίζεται μόνο στα πλαίσια του ποινικού δικαίου, όπου εξετάζονται η υπαιτιότητα και ο καταλογισμός του δράστη και επιβάλλεται ποινή για αποδοκιμαστέα κοινωνική συμπεριφορά (κοινωνικός στιγματισμός). Είναι δε ανεπίτρεπτος ο περιορισμός της ελευθερίας ως διοικητικό μέτρο. Στο παρελθόν βέβαια η νομολογία του ΣτΕ έκρινε συνταγματικό το θεσμό (ΣτΕ 2775/1989 Διδικ 1990, 1243)¹. Πριν από την σχολιαζόμενη, όμως απόφαση το Ανώτατο Δικαστήριο με την 2858/2003 απόφαση της Ολομέλειας είχε κρίνει ότι δεν ισχύει η προσωπική κράτηση για χρέη στο ΙΚΑ και στα άλλα ΝΠΔΔ λόγω κατάργησης των διατάξεων του Ν 1867/89 μετά την ισχύ του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (Ν 2717/1999)². Απέφυγαν όμως τότε να πάρουν θέση για τους χρεοφειλέτες του Δημοσίου αν και το ζήτημα είχε παραπεμφθεί στην Ολομέλεια με τη με αριθμό 1623/2002 ΣτΕ απόφαση του ΣΤ Τμήματος³ . Με αυτήν την απόφαση όπως και με άλλες είχε στην πράξη καταργηθεί ο θεσμός αφού είχε κριθεί ότι οι προσωποκρατούμενοι πρέπει να

¹ «Θεόδωρος Ψυχογιός « Το τέλος του θεσμού της προσωπικής κράτησης οφειλετών για χρέη προς το Δημόσιο (σχόλιο στην απόφαση 250 και 251 /2008) » Λογ. Σελ.281

² Ασπασία Μάλλιου « Η αντίθεση στο Σύνταγμα του θεσμού της προσωπικής κράτησης ως διοικητικό μέτρο είσπραξης από το Δημόσιο βεβαιωμένων οφειλών με αφορμή τη με αριθμό 250/2008 απόφαση Ολομελείας του ΣτΕ » ΔΦΝ 2008 ΣΕΛ.1203

³ ΣτΕ 1623/2002 ΔΦΝ 2002 σελ. 1124

κρατούνται σε χωριστές πτέρυγες από τους άλλους κρατούμενους, πράγμα ανέφικτο και αδύνατο στην πράξη ¹.

Η ανωτέρω άποψη απηχεί τις κυρίαρχες σκέψεις της θεωρίας όπως αναπτύχθηκαν μετά την ισχύ του Συντάγματος του 1975, είναι δε όμοια με άλλες προηγούμενες αποφάσεις του ΣτΕ ².

2. Περαιτέρω υποστηρίχθηκε η άποψη ότι ο θεσμός της προσωποκράτησης αντίκειται μόνο στη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 περί προσβολής της ανθρώπινης αξίας. Η άποψη αυτή είναι επηρεασμένη από την προσέγγιση στο θέμα του Π. Δαγτόγλου ³ σύμφωνα με το οποία η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 δεν είναι απλώς « κατευθυντήρια » αλλά πρόκειται για μία πλήρως δεσμευτική διάταξη, η οποία λόγω της γενικότητας της, εφαρμόζεται επικουρικά μόνο έναντι των ειδικών διατάξεων που κατοχυρώνουν τα διάφορα ατομικά δικαιώματα, στις περιπτώσεις δηλαδή που δεν καλύπτονται από τις ειδικές διατάξεις. Έτσι η αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης μπορεί να στηριχθεί μόνο στο άρθρο 2 παρ. 1. Σαν θεωρηθεί ότι το άρθρο 6 περιορίζεται μόνο στον ποινικό κολασμό.

3. Η άλλη άποψη που υποστηρίχθηκε από μέρος της πλειοψηφίας είναι ότι ο θεσμός πέρα από τα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 3 αντίκειται και στο άρθρο 7 παρ. 2 διότι το ανθρώπινο σώμα ουδέποτε δύναται να χρησιμοποιείται ως μέσο για την επίτευξη σκοπού, έστω και δημοσίου συμφέροντος. Αυτή η άποψη αντανάκλα την προσέγγιση στο θέμα του Εφέτη Δ.Δ. Β. Καρακώστα ⁴.

4. Μία ακόμη άποψη της πλειοψηφικής πλευράς είναι ότι με το θεσμό αυτό παραβιάζεται η αρχή της απαγόρευσης επιβολής δύο ποινών για την ίδια παράβαση.

5. Τέλος μέρος της πλειοψηφούσης άποψης δέχθηκε ότι υπάρχει παραβίαση της Συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της αναλογικότητας, αφού η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας υπερακοντίζει (ενόψει της ρυθμίσεως του άρθρου 25 Ν1882/90 που καθιερώνει την παραβίαση της προθεσμίας υποβολής βεβαιωμένων και ληξιπρόθεσμων χρεών προς το Δημόσιο ως ποινικό αδίκημα τιμωρούμενο δια φυλακίσεως) τον επιδιωκόμενο σκοπό της αποτελεσματικής συμμορφώσεως του οφειλέτη προς τις έναντι του Δημοσίου οικονομικές του υποχρεώσεις. Η άποψη αυτή θεωρεί δηλαδή ότι αφού η φυλάκιση (ή και η κάθειρξη ακόμη με τον Ν 2523/97 άρθρα 17 και 18) δεν πέτυχαν το σκοπό της συμμορφώσεως λόγω της οικονομικής αδυναμίας του οφειλέτη δεν είναι δυνατόν να το επιτύχει η προσωπική κράτηση η οποία ουσιαστικά

¹ ΜΔΠρΑθ.1082 / 2000 ΔΦΝ 54, 554

² ΣτΕ 2611/2004 και ΣτΕ 768/2008

³ Π.Δ. Δαγτόγλου Ατομικά Δικαιώματα Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή 2005 σελ. 1323 επ.

⁴ Β. Καρακώστας Σύνταγμα και προσωποκράτηση κατά τον ΚΕΔΕ (Κριτική θεώρηση και κάποιες προτάσεις) ΔΦΝ 1988 σελ. 6 επ.

απαιτεί από αυτόν τα αδύνατα. Δηλαδή να πληρώσει τη στιγμή που αποδεδειγμένα και παρά το γεγονός ότι ο δικαστικός μηχανισμός επέβαλε ποινή (κοινωνικό στιγματισμό) ο σκοπός της συμμορφώσεως δεν επετεύχθη . Αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι σύμφωνα με το άρθρο 25 Ν 1882/90 εάν κάποιος ρυθμίσει την οφειλή του αναστέλλεται η εκτέλεση της ποινής ενώ στην περίπτωση που εξοφλήσει αίρεται το αξιόποινο της πράξης .

IV ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ ΟΦΕΙΛΕΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

1. Γενικά περί της αρχής

Η αρχή της αναλογικότητας η οποία αναπτύχθηκε αρχικά στο γερμανικό αστυνομικό δίκαιο υιοθετήθηκε στη συνέχεια από όλα τα Ευρωπαϊκά Συντάγματα καθώς και από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου .

Αποτελεί μία βασική γενική συνταγματική αρχή η οποία μετά την αναθεώρηση του 2001 απαντάται και ρητά διατυπωμένη στο συνταγματικό κείμενο . Συγκεκριμένα το άρθρο 25 παρ. 1 εδ. γ Σ ορίζει ότι « οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το Νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας ».

Η αρχή της αναλογικότητας περιλαμβάνει τρία εννοιολογικά στοιχεία και συγκεκριμένα την προσφορότητα, την αναγκαιότητα και την αναλογία μεταξύ περιορισμού του δικαιώματος και επιδιωκόμενου σκοπού. Πρόσφορο είναι το μέτρο που είναι κατάλληλο προκειμένου να εξυπηρετηθεί το δημόσιο συμφέρον, αναγκαίο είναι αυτό που κρίνεται ως απαραίτητο και ανάλογο αυτό που χωρίς να θίγει υπέρμετρα τα δικαιώματα του πολίτη επιτυγχάνει τον επιδιωκόμενο σκοπό .

Με την αρχή της αναλογικότητας κρίνεται ουσιαστικά η συνταγματικότητα των περιορισμών των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων από τον κοινό νομοθέτη . Η εφαρμογή της προϋποθέτει τη σύγκρουση κανόνων δικαίου, στο πλαίσιο των οποίων η αρχή οριοθετεί τα εκάστοτε συγκρουόμενα αγαθά και το μέτρο που μπορεί να φθάσει ο περιορισμός του ενός αγαθού προκειμένου να εξυπηρετηθεί ένα άλλο που κρίνεται στη συγκεκριμένη περίπτωση ως υπέρτερο.

Καθιερώνεται λοιπόν, ένα ουσιώδες περιεχόμενο το οποίο αντιτάσσεται στο νομοθέτη, ή αλλιώς θεσπίζεται ένας περιορισμός των περιορισμών στους οποίους μπορεί αυτός να προβεί. Ως προς το ουσιώδες περιεχόμενο έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες με επικρατέστερη εκείνη που κάνει λόγο για « απόλυτο » ουσιώδες περιεχόμενο, δηλαδή για έναν πυρήνα

που πρέπει να μείνει απρόσβλητος σε κάθε περίπτωση . Ως ουσιώδες θεωρείται το περιεχόμενο που συνάδει με τη φύση, την ουσία και τον ειδικό σκοπό του δικαιώματος . Πρόκειται, δηλαδή, για τις βασικότερες ιδιότητες του δικαιώματος, που κρίνονται βάσει του σκοπού για τον οποίο έχει θεσμοθετηθεί αρχικώς αλλά και της διαμόρφωσης του εντός της συγκεκριμένης κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας .

2. Αναλογικότητα και προσωπική κράτηση στη νομολογία

Στην ελληνική έννομη τάξη αρχικά η αρχή της αναλογικότητας αναπτύχθηκε στη νομολογία των Ελληνικών Δικαστηρίων και κυρίως του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ 2112/1984, 4051/1990) .

Ειδικά στο ζήτημα της προσωπικής κράτησης για χρέη στο Δημόσιο η αρχή της αναλογικότητας υιοθετήθηκε από τη νομολογία του ΣτΕ και των Διοικητικών Δικαστηρίων πριν από την ισχύ του Ν 1867 / 1989 όταν ίσχυε το ένταλμα της προσωπικής κράτησης (ΣτΕ 2775 / 1989 – ιστορική απόφαση με την οποία το ΣτΕ έκρινε ως αντισυνταγματικό το θεσμό της προσωπικής κράτησης) .

Η νομολογία αποδεχόμενη και εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας οδήγησε τη νομοθετική εξουσία στη ψήφιση του Ν 1867/1989 η οποία προβλέπει την αρχή της αναλογικότητας στη διάταξη του άρθρου 3 παρ. 5 σύμφωνα με την οποία « Το αρμόδιο Δικαστήριο αποφασίζει την προσωπική κράτηση αν κρίνει ότι το μέτρο αυτό είναι, ιδίως ενόψει του χρέους, αναγκαίο και πρόσφορο για την εξόφληση του χρέους καθώς και ότι η λήψη του μέτρου αυτού είναι το μόνο μέσο κατ ' αποκλεισμού κάθε άλλου προβλεπόμενου από τις κείμενες διατάξεις αναγκαστικού μέτρου είσπραξης των δημοσίων εσόδων, ικανοποίησης της σχετικής απαίτησης » .

Μετά την ισχύ του νόμου αυτού η νομολογία των Δικαστηρίων έχει υιοθετήσει την αρχή της αναλογικότητας η οποία απορρέει από την αρχή της έννοιας του Κράτους Δικαίου¹ και επειδή στο άρθρο 5 του Συντάγματος κατοχυρώνεται το απαραβίαστο της προσωπικής ελευθερίας, της οποίας η στέρηση ή ο περιορισμός δεν επιτρέπεται παρά μόνον όταν και όπως ο νόμος ορίζει. Κατά την έννοια της συνταγματικής διατάξεως, ενόψει και της κατά το άρθρο 2 παρ. 1 Σ υποχρεώσεως της Πολιτείας να προστατεύει την αξία του ανθρώπου, η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας με το μέτρο της προσωπικής κράτησης του οφειλέτη για χρέη στο δημόσιο, είναι επιτρεπτή εφόσον ανταποκρίνεται στην αρχή της αναλογικότητας που είναι γενική αρχή του δικαίου και απορρέει από την έννοια του Κράτους Δικαίου . Σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι περιορισμοί που θέτει ο νομοθέτης στην προσωπική ελευθερία και γενικότερα στα ατομικά δικαιώματα, πρέπει να είναι μόνο οι

¹ Πρ.ΔΠρΑθ. 239/1997 ΔΦΝ 51 σελ. 1454

αναγκαίοι για την εξυπηρέτηση του δημοσίου σκοπού, σε περίπτωση δε, επαλλήλων περιορισμών, η Διοίκηση πρέπει να εφαρμόζει τους κατ' αρχήν ηπιότερους (ΣτΕ 2112/1984, 4051/1990) . Κατά την αρχή, δηλαδή αυτή, τα μέτρα που επιβάλλει ο νομοθέτης να λαμβάνει η Διοίκηση, πρέπει να είναι κατάλληλα και αναγκαία για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου με το νόμο, σκοπού . Ειδικά το μέτρο της προσωπικής κράτησης, ως αναγκαστικό μέτρο της διοικητικής εκτελέσεως, πρέπει ενόψει της συγκεκριμένης κάθε φορά πραγματικής κατάστασης, να καθίσταται αναγκαίο και πρόσφορο για την πραγμάτωση από τον ΚΕΔΕ του επιδιωκόμενου σκοπού που είναι η είσπραξη των απαιτήσεων του Δημοσίου από τους οφειλέτες του .

Τα δικαστήρια έχουν κρίνει ότι το μέτρο δεν είναι πρόσφορο όταν ο οφειλέτης δεν έχει καθόλου περιουσία και έτσι η απαγγελία της προσωπικής κράτησης καθίσταται αυτοσκοπός και ποινή αφού το μέτρο δε μπορεί να αποφέρει αποτελέσματα (να πληρώσει ο οφειλέτης)¹ .

Την αρχή της αναλογικότητας εκτός από τα διοικητικά Δικαστήρια έχει αποδεχθεί και ο Αρειος Πάγος² για τα χρέη μεταξύ εμπόρων, αφού θεωρεί νόμιμο το μέτρο μόνο εάν ο οφειλέτης δεν πληρώνει το δανειστή από δυστροπία, αν και έχει περιουσία που του την έχει αποκρύψει . Αντίθετα, δεν θεωρείται νόμιμο στην περίπτωση που ο οφειλέτης αποδεδειγμένα δε μπορεί να πληρώσει .

3. Σκέψεις για την αρχή της αναλογικότητας με αφορμή τη 250/ 2008

Στη σχολιαζόμενη απόφαση αποτυπώνονται δύο απόψεις για την αρχή της αναλογικότητας σχετικά με τη συνταγματικότητα ή μη του θεσμού.

Α. Κατά τη γνώμη τριών Συμβούλων ο θεσμός της προσωπικής κράτησης παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας που προβλέπεται στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος διότι δεν είναι θεσμός αποτελεσματικός για την είσπραξη των ληξιπρόθεσμων χρεών προς το Δημόσιο και αυτό παρά την ύπαρξη της διατάξεως του άρθρου 25 Ν 1882/ 90 σύμφωνα με την οποία τιμωρείται με φυλάκισης όποιος παραβιάζει τις προθεσμίες καταβολής των ληξιπρόθεσμων προς το Δημόσιο χρεών . Η άποψη αυτή έχει βασιμότητα, δεδομένου ότι, το Δημόσιο είναι νομοθετικά εξοπλισμένο με άλλα αποτελεσματικότερα μέτρα για την είσπραξη των χρεών του, όπως είναι η στέρηση της χορήγησης φορολογικής ενημερότητας και τα μέτρα συνολικά του άρθρου 14 του Ν 2523/97, η κατάργηση του τραπεζικού απορρήτου και η δέσμευση των λογαριασμών των παραβατών και οφειλετών του, η άρνηση θεώρησης βιβλίων και στοιχείων, η άρνηση χορήγησης σύνταξης

¹ ΑΠ 1/2000 , Πρ.ΔΕφ.Αθ. ΔΦΝ 2000 σελ. 707 , Πρ.Δ.Πρ.Αθ. 239/1997 ΔΦΝ 51 σελ. 1454, Εφ. Πατρών 261/2000 Αρχ.Νομ. 51,68

² ΑΠ (Ολ.) 23/2005

από τα ασφαλιστικά ταμεία σε όσους έχουν εκκρεμότητες με την αρμόδια να τους φορολογεί Δ.Ο.Υ. καθώς και η δυνατότητα του Δημοσίου να κατάσχει μέχρι και το 1/4 των μισθών και συντάξεων .

Παρά τα ανωτέρω μέτρα μόνο το ¼ των ληξιπρόθεσμων χρεών εισπράττεται¹, ενώ αν εφαρμοσθεί το μέτρο πρέπει να προσωποκρατηθούν πάνω από 600.000 Έλληνες, όσοι είναι δηλαδή περίπου οι οφειλέτες του Δημοσίου .

Επομένως ο θεσμός της προσωπικής κράτησης είναι αναποτελεσματικός για την είσπραξη των χρεών προς το Δημόσιο, επομένως δεν είναι πρόσφορο μέσο για την επίτευξη του αντικειμενικού του σκοπού και έτσι είναι αντίθετος με την αρχή της αναλογικότητας .

Β. Η μειοψηφία στην απόφαση Στε 250/2008 θεώρησε το θεσμό της προσωπικής κράτησης σύμφωνο με το Σύνταγμα, την αρχή της αναλογικότητας και την ΕΣΔΑ . Ειδικότερα από την πλευρά των μειοψηφούντων συμβούλων διατυπώθηκε η άποψη ότι δεν παραβιάζονται τα άρθρα 2 παρ.1 και 5 παρ. 3, διότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας από τα Δικαστήρια κατά την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και σύμφωνα με όσα ορίζει το άρθρο 3 παρ. 5 Ν 1867/89. Ακόμη κατά την άποψη αυτή ο θεσμός δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ διότι « ουδείς επιτρέπεται να στερηθεί της ελευθερίας του ειμή εις τας ακολούθους περιπτώσεις και συμφώνως προς την νόμιμον διαδικασίαν: α) ..... β) εάν επεβλήθη εις κανονικής σύλληψιν και κράτισιν ....εις εγγύησιν εκτελέσεως υποχρεώσεως ορισμένης υπό του νόμου» . Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) κυρώθηκε στην Ελλάδα με το ΝΔ 53 /1974 και έχει κατ ' άρθρο 28 παρ. 1 Σ υπερνομοθετική ισχύ, ταυτόχρονα ο θεσμός ισχύει και στις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και έχει παραπομπή στη νομολογία του ΕΔΔΑ .

Παρά το γεγονός ότι η άποψη αυτή υιοθετήθηκε από τη μειοψηφία των Συμβούλων (τρεις από τους τριάντα έναν), την επανέλαβε επιλέξει η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου (με μόνο μία μειοψηφούσα Αεροπαγίτη) στην απόφαση ΑΠ 1 /2009 ² με αποτέλεσμα να παραπεμφθεί το θέμα στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο λόγω της συγκρούσεως των δύο Ανωτάτων Δικαστηρίων για τη συνταγματικότητα των διατάξεων του Ν 1867/89 .

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

¹ Θεόδωρος Ψυχογιός « Το τέλος του θεσμού της προσωπικής κράτησης οφειλετών για χρέη προς το Δημόσιο (σχόλιο στην απόφαση 250 και 251 /2008)» Λογ. Σελ.281

² Πράξη και Λόγος Ποινικού Δικαίου – Πράξη και Λόγος Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου 2009 σελ. 289

Ο θεσμός της προσωπικής κράτησης για χρέη στο Δημόσιο είναι χρονικά σχεδόν ταυτόσημος με το νεότερο Ελληνικό κράτος .

Το αναγκαστικό μέτρο της προσωπικής κράτησης επιβαλλόταν αρχικά κατά των οφειλετών του δημοσίου και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από τα αρμόδια διοικητικά όργανα με την έκδοση εντάλματος για προσωπική κράτηση . Μετά την ισχύ του Ν 1867/89 θεσπίστηκε το μέτρο να επιβάλλεται μόνο με τελεσίδικη δικαστική απόφαση και νομοθετήθηκε η αρχή της αναλογικότητας .

Η επιστήμη έχει επικρίνει δριμύτατα το θεσμό ήδη από τον 19 ο αιώνα.

Με το σύνταγμα του 1975 ο θεσμός της προσωπικής κράτησης για χρέη στο Δημόσιο θεωρείται από το σύνολο της νομικής επιστήμης ως αντίθετος με το σύνταγμα γιατί με το μέτρο αυτό παραβιάζεται η αρχή της ανθρώπινης αξίας και της ελευθερίας που αποτελούν θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές που εφαρμόζονται σε όλο το φάσμα του δικαίου και από τις οποίες απορρέουν όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα .

Η απόφαση 250 / 2008 του Ανώτατου Αναιρετικού Δικαστηρίου περιλαμβάνει στο σκεπτικό της όλες τις θεωρητικές προσεγγίσεις του θέματος της προσωπικής κράτησης ως θεσμού αντίθετου με το Σύνταγμα.

Η μειοψηφία των δικαστών στη σχολιαζόμενη απόφαση θεωρεί ότι το μέτρο δεν είναι αντισυνταγματικό διότι εφαρμόζεται η αρχή της αναλογικότητας από το δικαστή για την απαγγελία της, είναι δε θεσμός που περιορίζει το δικαίωμα της ελευθερίας αλλά αυτό γίνεται χάριν του δημοσίου συμφέροντος (ανάπτυξη κοινωνικού κράτους κ.λ.π.) .

Ταυτόσημη είναι και η απόφαση της Ολομελείας του Αρείου Πάγου με αριθμό 1/2009 με αποτέλεσμα να παραπεμφθεί το θέμα της αντισυνταγματικότητας του θεσμού στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 100 του Συντάγματος .

VI ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η σχολιαζόμενη απόφαση 250/2008 της Ολομέλειας του ΣτΕ έρχεται για άλλη μία φορά να κρίνει το ζήτημα της προσωπικής κράτησης ως μέσον είσπραξης των δημοσίων εσόδων. Είναι προφανής σε αυτήν η στάση της νομολογίας απέναντι στο θεσμό αυτό που τόσο πολύ επικρίθηκε από το σύνολο της θεωρίας, ως θεσμού βάρβαρου και εξευτελιστικού για την εγγενή αξία του ανθρώπου . Η θέση των δικαστών ανταποκρίνεται στην σύγχρονη έννοια της έννομης τάξης που οφείλει να σέβεται τα πρότυπα του κοινωνικού ανθρωπισμού, καταστατική αρχή του οποίου κατά τα προαναφερθέντα αποτελεί η ανθρώπινη αξία . Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως συνταγματικοπολιτικό θεμέλιο συνδέεται άρρηκτα με δύο θεμελιώδεις συνταγματικές υποχρεώσεις . Την υποχρέωση των ατόμων να σέβονται και την υποχρέωση του Κράτους να σέβεται και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία . Εν αναμονή και της απόφασης του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου για το θέμα που αναλύθηκε, θα πρέπει να τονισθεί ότι είναι πλέον ανάγκη ο κοινός νομοθέτης να άρει διατάξεις νόμων που έρχονται σε αντίθεση με το περιεχόμενο των συνταγματικών διατάξεων για την ανθρώπινη αξία έτσι ώστε να προστατευτεί αυτή και τα δικαιώματα που την εξειδικεύουν . Η προσωπική κράτηση ως μέσον είσπραξης των ληξιπροθέσμων χρεών του Δημοσίου δεν συνεισφέρει προς το σκοπό αυτό, αντίθετα γίνεται αυτοσκοπός και τιμωρία προκειμένου το κράτος να καλύψει τη δική του ανεπάρκεια όσον αφορά τη διαρκή διόγκωση των χρεών .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλιβιζάτος Ν. Και πάλι για την αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το Δημόσιο (Σκέψεις με αφορμή την ΑΠ 1753/83 ΤοΣ 1984 σελ. 62 επ.

Βασιλειάδης Δημ Αντισυνταγματικότητα του μέτρου της προσωπικής κράτησης για χρέη στο Δημόσιο ΘΠΔΔ 1/2008 ΣΕΛ 38-39

Γέσιου Φαλτσή Πελ. Δίκαιο Αναγκαστικής εκτελέσεως Ειδικό Μέρος ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 2001 σελ.1034 επ.

Δαγτόγλου Π Ατομικά Δικαιώματα ΑΝΤ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ -ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2005

Δαγτόγλου Π ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ- ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ -ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2004

Δαγτόγλου Π Γνωμοδότηση ΝοΒ 27,1409 επ.

Δαγτόγλου Π ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ Ε!ΕΚΔΟΣΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ -ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2004

Δημητρόπουλος Ανδρ. ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου τόμος Α Εκδόσεις ΑΝΤ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2004

Δημητρόπουλος Ανδρ Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα ΝοΒ 28 1834 επ. ιδίως 1845

Δημητρόπουλος Ανδρ Συνταγματικά Δικαιώματα Γενικό μέρος Ειδικό μέρος : Μητρικά Δικαιώματα-Φυσική Υπόσταση-Πνευματική Υπόσταση Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου Τόμος Γ΄ Τευχ. I-III Β! Έκδοση ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

Δημητρόπουλος Ανδρ Πρακτικά θέματα Συνταγματικού Δικαίου γενική θεωρία-οργανωτικό μέρος ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2004

Δημητρόπουλος Ανδρ Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα Δικαιώματα 1980

Ζώρας Κ Η συνταγματική αρχή του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Σύνταγμα ΤοΣ 1978 σελ 12-13

Καράκωστας Βελ. Σύνταγμα και προσωπική κράτηση κατά τον ΚΕΔΕ (κριτική θεώρηση και κάποιες απόψεις) ΔΦΝ 1988 σελ. 6 επ.

Κρουσταλλάκης Ευ. *Η προσωπική κράτηση, ειδικότερα σα μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης για την είσπραξη δημοσίων εσόδων, υπό το πρίσμα του Συντάγματος 1975* Δ. 13 σελ. 248

Λαζαράτος Π Παπαγεωργίου Θ *ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ* Με νομολογιακό σχολιασμό ενημερωμένη μέχρι το Ν.3669/2008 Ε! ΕΚΔΟΣΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ.Ν.

ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2008

Μάνεσης Α *Ατομικές Ελευθερίες α΄ 1979*

Μητσόπουλος Γ. *Η επίδρασις του Συντάγματος επί της Πολιτικής Δικονομίας Δίκη 6(1975) σελ 678 επ.*

Μήλιου Ασπ. *Η αντίθεση στο Σύνταγμα του θεσμού της προσωπικής κράτησης,ως διοικητικό μέτρο είσπραξης από το Δημόσιο οφειλομένων χρεών με αφορμή τη με αριθμό 250/2008 απόφαση του ΣτΕ ΔΦΝ 2008 ΣΕΛ. 1202 επ.*

Μπέης Κ. *Εισαγωγή στη δικονομική σκέψη 3^η έκδοση Εκδοτικός οίκος Αφοι Π. Σάκκουλα Αθήνα ,1981*

Μπρίνιας Ιω. *Αναγκαστική εκτέλεσις β! έκδοσις προσωπική έκδοση Αθήνα 1982 τόμος πέμπτος*

Μπρίνιας Ιω. *Διοικητική εκτέλεση Τόμος Β προσωπική έκδοση Αθήνα 1987*

Νικολόπουλος Γ *Αναγκαστική εκτέλεση ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν ΣΑΚΚΟΥΛΑ ΑΘΗΝΑ – ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2002*

Παπακωνσταντίνου Απ. *Παρατηρήσεις στη ΣτΕ(Ολ)250/2008 ΕΔΔΔ 2008*

Σελ.161-163

Παπαχρήστου Βασ. *Η προσωπική κράτηση για χρέη προς το δημόσιο –ΙΚΑ-ΝΠΙΔΔ (μετά το Ν. 2214/1994) β έκδοση εκδοτικός οίκος Αφοι Π. ΣΑΚΚΟΥΛΑ*

Πουλοπούλου Α *Παρατηρήσεις στη ΣτΕ (Ολ) 250/2008 ΕΔΔ σελ. 228 229*

Σκουρλέτος Γ. *Η ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ (Διοικητικές διαφορές ουσίας και ακυρώσεις) οι προσβαλλόμενες πράξεις-ένδικα βοηθήματα και μέσα-νομολογία Προσωπική έκδοση Αθήνα 2005*

Ψυχογιός Θ *Το τέλος του θεσμού της προσωπικής κράτησης οφειλετών για χρέη στο Δημόσιο [Σχόλια στις αποφάσεις Ολομέλειας του ΣτΕ 250 και 251?08] Λογ. 2008 σελ.280 επ.*

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΠΙΚΡΑΤΙΑΣ

ΣτΕ 250/2008 (σχολιαζόμενη).....	Λογιστής 2008 σελ 280 επ ΣτΕ 2112
ΣτΕ (Ολ) 2775/1989.....	Δι Δικ 1990 σελ. 1243
ΣτΕ 1623/2002.....	Δίκη 2002 σελ. 957
ΣτΕ (Ολ) 2858/2003.....	ΕΔΚΑ 2003,Σελ. 816
ΣτΕ 2611/2004.....	ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΣτΕ 785/2008.....	ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΝΟΜΟΣ

ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

ΑΠ (Ολ)1753/1983.....	Δίκη 18 σελ. 258
ΑΠ 1797/2000.....	Ελ Δ 2001,1304
ΑΠ(Ολ) 23/2005.....	Ελ.Δ 47,405
ΑΠ (Ολ) 1/2009 ...	ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ –ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ 2009 .....σελ.289

ΛΟΙΠΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Πρ Δ Εφ Αθ. 1/2000	ΔΦΝ 54,707
ΕΦ Πατρών 261/2000.....	Αρχ Ν 51,68
Μ ΔΠρ Αθ 1082/2000.....	ΔΦΝ 54,554
Πρ ΔΠρ Αθ 239/1997	ΔΦΝ 51,1454
ΜΔΠρ Αθ ΚΕΔΕ	